

University of Groningen

Consilarii mortui

Huisman, Gerda C.

Published in:
Oefenschool der muzen, werkplaats der wetenschap

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2014

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Huisman, G. C. (2014). Consilarii mortui: De basiscollectie van de Groninger Academiebibliotheek, 1615-1619. In Z. von Martels (editor), *Oefenschool der muzen, werkplaats der wetenschap: De stichting van de Groninger academie in 1614* (blz. 155-172). (Studies over de geschiedenis van de Groningse Universiteit; Nr. 7). Uitgeverij Verloren.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

‘Consiliarii mortui’

De basiscollectie van de Groninger Academiebibliotheek, 1615-1619

GERDA C. HUISMAN

Op 28 februari 1615 namen de Staten van Groningen en Ommelanden, vergaderd in de provinciale Landdag, een aantal besluiten met betrekking tot personeel en organisatie van de een half jaar eerder door hen opgerichte Academie. Het betrof de instelling van een college van curatoren, de vaststelling van de salarissen van de hoogleraren, de aanstelling van een pedel, bode en academiedrukker, en de oprichting van een ‘bursa’ waar studenten tegen een redelijke prijs konden eten. Verder werd bepaald, ‘opdat er niets nuttigs zou blijken te ontbreken aan het gemak en de bevordering van de studies van de geleerden’,¹ dat er een bibliotheek zou worden ingericht: ‘datmen vande oude Bibliotheecque ten Broeren beneden een Anatomia ende bouen een Bibliotheecque sall toemaecten’.² Dit betekende dat vanaf 1615 de belangrijkste onderwijsinstellingen van de stad in het voormalige Minderbroedersklooster waren gehuisvest. In de zuidelijke en westelijke vleugels was de Latijnse School ondergebracht sinds die in 1595 haar lokalen in de Martinikerk had moeten verlaten; de kerk werd in gebruik genomen als Academiekerk; de voormalige sacristie op de begane grond van de oostvleugel – waar de Franciscanen hun liturgische boeken hadden bewaard – kreeg een nieuwe bestemming als anatomisch theater, en alleen de bibliotheekruimte op de verdieping daarboven behield de oude functie, maar met een nieuwe collectie.³

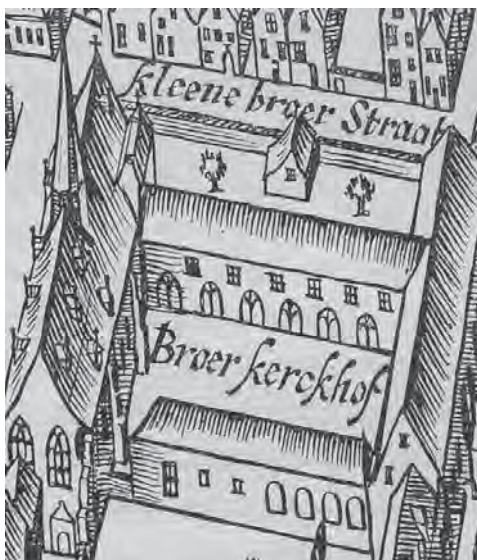
In de aankondiging van de stichting van de nieuwe universiteit die de Staten een half jaar eerder hadden doen uitgaan wordt een uitspraak aangehaald van Alfonso II de Wijze, koning van Napels (1395-1458), namelijk dat hij van alle raadgevers juist de doden als de meest waardevolle beschouwde. Daarmee doelde de vorst op ‘sapienter scriptos libros’, ‘verstandig geschreven boeken die hem zonder vrees, bijbedoeeling en vleierij antwoordden en adviseerden’.⁴ De Groningse magistraten zagen in dat niet alleen vorsten en bestuurders, maar ook onderwijs en onderzoek niet konden gedijen zonder boeken.

1 ‘ne quid forte litterarum commodis studiisque promovendis utile desiderari videretur’: voorwoord bij de *Librorum Academicorum Syllabus*. Zie voor tekst en vertaling: <http://syllabus.ub.rug.nl>, Voorwerk iii.

2 Geciteerd naar W.J.A. Jonckbloet, *Gedenkboek der Hoogeschool te Groningen, ter gelegenheid van haar vijfde halve eeuwfeest* (Groningen 1864), 38-41, i.h.b. 40.

3 Over de lokatie, zie A.G. Roos, *Geschiedenis van de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen* (Groningen 1914), 3-6.

4 *Effigies & vitae professorum Groningae & Omlandiae* (Groningen 1968, facsimile-uitgave van de editie Groningen 1658; vertaling door V. Schmidt en F.J.E. Tichelman).



Het voormalige Franciscanerklooster. Detail van de plattegrond van Groningen door Egbert Haubois (1643).

Voorgeschiedenis

De Academiebibliotheek van Groningen is een van de talrijke bibliotheken die in de zestiende en zeventiende eeuw in de Republiek zijn gesticht, niet alleen door universiteiten – in 1615 bestonden die te Leiden en Franeker al – maar vooral door stadsbesturen, zoals die te Alkmaar, Amsterdam, Deventer, Edam, Gouda, Hoorn, Utrecht en Zutphen.⁵ Een van de redenen daarvoor was dat er na de Reformatie een bestemming moest worden gevonden voor de boekencollecties uit het voormalige katholiek-kerkelijke bezit. Het ging om verzamelingen die de oorlog hadden overleefd en niet waren zoekgeraakt, naar elders overgebracht of gerecycled door zeepzieders, visverkopers en boekbinders. De nieuwe in-

stellingen werden vaak gehuisvest in voormalige kloostergebouwen of in een kerk. Ook in Groningen zijn de kloosters en andere katholieke instellingen na de Reductie van 1594 opgeheven en hun goederen ondergebracht in een apart fonds, waarvan de opbrengst onder meer bestemd was voor de bevordering van het onderwijs in de provincie. De rijkste kloosterbibliotheeken van de streek bestonden toen overigens al niet meer.⁶ Die van Aduard bijvoorbeeld was in 1580 door brand vrijwel compleet verloren gegaan, terwijl de abdij Bloemhof te Wittewierum in 1561 was opgeheven, waarna de bibliotheek verspreid en uit het zicht is geraakt. Wat er met het boekenbezit van de in 1594 nog bestaande instellingen gebeurde is niet duidelijk. Met name de voor protestanten onbruikbare liturgische boeken zullen zijn afgevoerd of hergebruikt; uit Groningen vertrekkende priesters, pastoors en kloosterlingen hebben ongetwijfeld ook boeken in hun bagage gestopt.

Toen de Martinikerk voor de protestantse eredienst geschikt werd gemaakt zijn altaren, beelden en voorwerpen daaruit verwijderd, maar met de bibliotheek gebeur-

⁵ Voor een overzicht zie Paul Schneiders, *Nederlandse bibliotheekgeschiedenis. Van librije tot virtuele bibliotheek* (Den Haag 1997).

⁶ Over de boek- en bibliotheekgeschiedenis te Groningen: Roos, *Geschiedenis* (als in n. 3); Jos. M.M. Hermans, *Boeken in Groningen voor 1600. Studies rond de librije van Sint Maarten* (Groningen 1987); W.R.H. Koops, J. Kingma en G.C. Huisman (red.), *Universiteitsbibliotheek Groningen 1615-1990. Korte geschiedenis van een academische bibliotheek* (Groningen 1990); Jos. M.M. Hermans en Gerda C. Huisman (red.), *Aan de ketting. Boek en bibliotheek in Groningen tot 1669* (Groningen 1996); A.C. Klugkist en S. Sybrandy, *Van knekelhuis tot kloppend hart. Geschiedenis van de bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen 1615 tot heden* (Groningen 2012).

de voorlopig niets. Er werden zelfs boeken aan toegevoegd: in 1594 bijvoorbeeld, op last van het stadsbestuur, de collectie van het Dominicaner Jacobijnerklooster. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat met verzamelingen uit andere religieuze instellingen hetzelfde is gebeurd. Net zo voor de hand liggend zou het zijn geweest om in 1615 de boekencollectie van de Martinikerk over te brengen naar de Academiebibliotheek, maar zover kwam het pas negen jaar later.

Aankoop van boeken

De collectie van de jonge universiteitsbibliotheek moest dus vanuit het niets worden opgebouwd. Volgens het voorwoord op de *Librorum Academicorum Syllabus*, de in 1619 opgestelde catalogus van de bibliotheek, belastten de Staten daarom Joachim Alting, burgemeester van de stad en curator van de Academie, met de opdracht om een groot aantal geleerde boeken te kopen. Waar kon Alting daarvoor terecht? In Stad en Ommelanden waren wel boekhandels aanwezig, maar die bedienden niet de markt van wetenschappelijke literatuur. Ook het aanbod op de jaarmarkten was niet toereikend om een geleerde basiscollectie te vormen. Alting moest het dus buiten de provincie zoeken, met name in Holland, waar een intensieve handel in boeken werd bedreven. Boekhandelaars combineerden de verkoop vaak met drukken, binden en uitgeven, en aan het eind van de zestiende eeuw begonnen ze tevens veilingen te organiseren. Het was gebruik om onder elkaar boeken te ruilen en te verkopen, ook met buitenlandse collegae. Bekend is dat Leidse boekhandelaren, zoals de uit Leuven afkomstige Lodewijk Elzevier en Franciscus Raphelengius, regelmatig boeken inkochten in Frankfurt en in Parijs. Overigens was Raphelengius' schoonvader Christoffel Plantijn als academiedrukker vanuit Antwerpen naar Leiden gehaald, waar zijn uitgeverij en winkel in niet geringe mate bijdroegen aan de geleerde status van de Leidse Academie. De helft van de titels die in 1619 in Groningen aanwezig waren is gedrukt in Duitsland. Daarom is het niet onwaarschijnlijk dat er geleverd is door een grote boekhandelaar als Elzevier, die ze op de Frankfurter Buchmesse had ingekocht. Vanaf 1564 werden er in Frankfurt boekenlijsten gedrukt om bekend te maken welke nieuwe publicaties te koop werden aangeboden op de Buchmesse, waar ook Nederlandse boekhandelaars naar toe reisden om voorraad te bestellen voor hun klantenkring. Mogelijk gaven Alting en zijn adviseur Ubbo Emmius aan één of meer van hen verlanglijsten mee, die zij met behulp van deze beurscatalogi opstelden.

Aanwijzingen voor dergelijke opdrachten zijn helaas niet te vinden in de posten voor uitbetalingen voor boekenaankopen zoals vermeld in de rekeningen van de rentmeester van de kloostergoederen. Die beperken zich tot het noemen van ongespecificeerde totaalbedragen en algemene omschrijvingen. Zo is in 1617 een bedrag van 480 gulden en 19 stuivers uitbetaald aan Eiso Tjarda voor een aantal boeken die hij op last van de curatoren voor de bibliotheek had gekocht op een veiling te Leiden.⁷ De jurist

⁷ Roos, *Geschiedenis* (als in n. 3), 6-7; Groningen, Groninger Archieven, 1, 2320 (1617), fol. 514v.

Tjarda, gepromoveerd in Leiden en Oxford, verbleef in die tijd in Holland in verband met zijn functie van 'extraordinaris gedeputeerde' bij de Staten Generaal.⁸ In de betalingspost staat niet genoemd wanneer die veiling plaats gevonden had of bij wie. Het apart publiekelijk verkopen van boeken, niet als onderdeel van een boedelveiling, was een relatief nieuw fenomeen dat vanaf de jaren 1580 in de Republiek grote opgang maakte. Louis Elzevier organiseerde vaak twee grote veilingen per jaar, maar er waren meer veilingverkoppen in Leiden, in andere steden en ook in Groningen.⁹

Voor zover nu bekend zijn er maar twee gedrukte Leidse veilingcatalogi uit 1617 bewaard gebleven. De ene is van Elzevier, die in oktober van dat jaar de bibliotheek van de filoloog Dirk Canter (1545-1616) verkocht,¹⁰ en de andere van Joris Abrahamsz van der Marsce, die eerder, in maart, onder meer de collectie van de componist en organist Cornelis Schuyt (1557-1616) onder de hamer bracht.¹¹ De anonieme collectie geveild door Van der Marsce in februari 1616 lijkt te vroeg om de uitbetaling aan Eiso Tjarda in 1617 te verklaren. Hoewel de gedrukte veilingcatalogus van de boeken van Dirk Canter titels bevat die overeenstemmen met titels in de *Syllabus*, is het niet mogelijk Groningse exemplaren met boeken uit Canter's bibliotheek te identificeren.

Eveneens in 1617 is aan Joachim Alting een bedrag van 47 gulden en 7 stuivers uitbetaald voor de 'incoop van seeckeren Boucken, tot dienst vande Provincies Bijbliothecq geleuert'. De grootste uitgave voor de bibliotheek vond in 1618 plaats, toen aan Alting 'van wegen verschotene penning tot Incoop van sekere quantiteit geleuerde Boecken voer d'Academie deser Prouincien' een bedrag van 2511 gulden en 14 stuivers werd uitgekeerd. Ook hier is geen verdere specificatie gegeven en we moeten het dus doen met de informatie verstrekt door Mulerius in zijn lijst.

Vanaf 1615 is er jaarlijks door de Academie een bedrag van 600 gulden ter beschikking gesteld voor de aanschaf van boeken, vanaf 1619 gespecificeerd als 'tott inkoop van boecken ende andere lasten'.¹² Dit zogenaamde 'peculium academicum' diende echter in eerste instantie ter bekostiging van de salarissen van de rector, de secretaris en de bibliothecaris (tesamen f175) en van diverse andere uitgaven. Wat er dan nog overbleef kon aan boeken worden besteed. In 1618 werd het 'peculium' uitgekeerd aan Nicolaus Mulerius, hoogleraar geneeskunde en wiskunde, en tevens onbezoldigd bibliothecaris van de Academie, met de toelichting 'tot Incooping van Boucken pro Anno 1618'. Mulerius ontving bovendien 62 gulden voor de aanschaf van kettingen

8 Zie J.G. Smit, 'Prins Maurits en de goede zaak. Brieven van Maurits uit de jaren 1617-1619', *Nederlandse historische bronnen* 1 (Den Haag 1979), p. 121, nr. 66, n. 3: http://www.dbnl.org/tekst/_nedo17197901_01/index.php.

9 Bert van Selm, *Een menigthe treffelijke boeken. Nederlandse boekhandelscatalogi in het begin van de zeventiende eeuw* (Utrecht 1987).

10 Canter's naam staat niet vermeld in de titel van de veilingcatalogus: *Catalogus librorum illustris bibliothecae. Quorum omnium Actio habebitur in officina Elzeviriana Lugd. Batavorum die 17 octobris & sequentibus Anno 1617* (Lugduni Batavorum, Typis Isaaci Elzeviri. Anno M D CXVII).

11 *Catalogus variorum librorum qui auctione publica distrahebantur in officina Johannis Orlers anno 1617, ...: ten selve tijde sullen mede vercocht werden veelderley oude ende nieuwe musijck ende tabulatuyr-boeck-en, ... naergelaten by Cornelis Schuyt* (Lugduni Batavorum: Georgius Abrahami a Marsse, [1617]).

12 Roos, *Geschiedenis* (als in n. 3), 8-9, 81 n. 36.

en koperen ringen om de boeken aan de lessenaars te bevestigen. Tot en met 1619 is er dus in totaal een bedrag van tenminste 5345 gulden aan de bibliotheek besteed, wat omgerekend naar de huidige koopkracht zou neerkomen op ruim € 80.000.¹³

De eerste catalogus

Binnen vier jaar tijd hadden Alting en de zijnen hun taak volbracht en op 10 februari 1619 kon Nicolaus Mulerius, de tijdelijke bibliothecaris, een inventaris voorleggen van de verzameling die op dat moment in de bibliotheek aanwezig was. Deze inventaris beslaat het eerste deel van de *Librorum Academicorum Syllabus*, de handgeschreven bibliotheekcatalogus. Daarvan bestaan twee versies: het werkexemplaar van de bibliothecaris, dat tot in 1755 is bijgehouden, en een kalligrafisch afschrift, dat de aanwinsten tot en met 1699 vermeldt.¹⁴

Bij het openslaan van het sjeke boek verschijnt eerst een getekende opdrachtpagina met een dankzegging aan de schenkers, terwijl op de volgende bladzijde ook de bijdragen van de provincie en de universiteit worden genoemd.¹⁵ De bewoording en de vormgeving maken de representatieve functie van dit exemplaar duidelijk. Aan belangrijke bezoekers, potentiële weldoeners en schenkers kon zo worden getoond welke giften de bibliotheek had ontvangen en hoezeer die op prijs werden gesteld. Impliciet werd aan toekomstige donateurs een minstens zo grote waardering in het vooruitzicht gesteld.¹⁶ Het belang van sponsorbijdragen nam toe naarmate de universiteit minder hoge bedragen voor de uitbreiding van de collectie ter beschikking stelde. En dat was al gauw het geval, want in 1623 werd het ‘peculium’ met een derde verlaagd tot 400 gulden.¹⁷

In het werkexemplaar heeft bibliothecaris Mulerius zijn eigenhandig geschreven inventaris gedateerd op 10 februari 1619. Maar wanneer is het kalligrafisch afschrift gemaakt? In het schrift lijkt de eerste cesuur zich voor te doen op fol. 22r, waar de lijst van aanwinsten voor het jaar 1627 begint: vandaar af wordt een ruimere regelafstand aangehouden. Op de volgende achtladen is het schrift een goede imitatie van het voorgaande, maar er worden geen getekende initialen meer toegevoegd. Mogelijk heeft Mulerius zelf het eerste deel van de kopie in schoonschrift laten maken. Na van 1619 tot 1621 als officieus en onbezoldigd bibliothecaris werkzaam te zijn geweest,

¹³ Bij die 5345 gulden is vijf maal het maximale bedrag van f425 als restant van het peculium inbegrepen. De calculator op <http://www.iisg.nl/hpw/calculate-nl.php> rekent f5345 in 1619 om naar D81.423,82 in 2012.

¹⁴ Groningen, Groninger Archieven, Archief van de Bibliotheek der Rijksuniversiteit Groningen, toegang 1777, inv. nrs. 269 (werkexemplaar) en 270. Het kalligrafisch afschrift is te vinden op: <http://syllabus.ub.rug.nl/syllabus.ub.rug.nl> (2004).

¹⁵ Voor transcripties en vertalingen van deze teksten, zie <http://syllabus.ub.rug.nl>.

¹⁶ Over de schenkingen van handschriften in de volgende anderhalve eeuw zie: Gerda C. Huisman, “To endow and embellish the library”. Manuscript acquisitions in Groningen, 1615-1758”, in: J. Biemans e.a. (red.), *Manuscripten en miniaturen. Studies aangeboden aan Anne S. Korteweg bij haar afscheid van de Koninklijke Bibliotheek* (Zwolle 2007), 171-182.

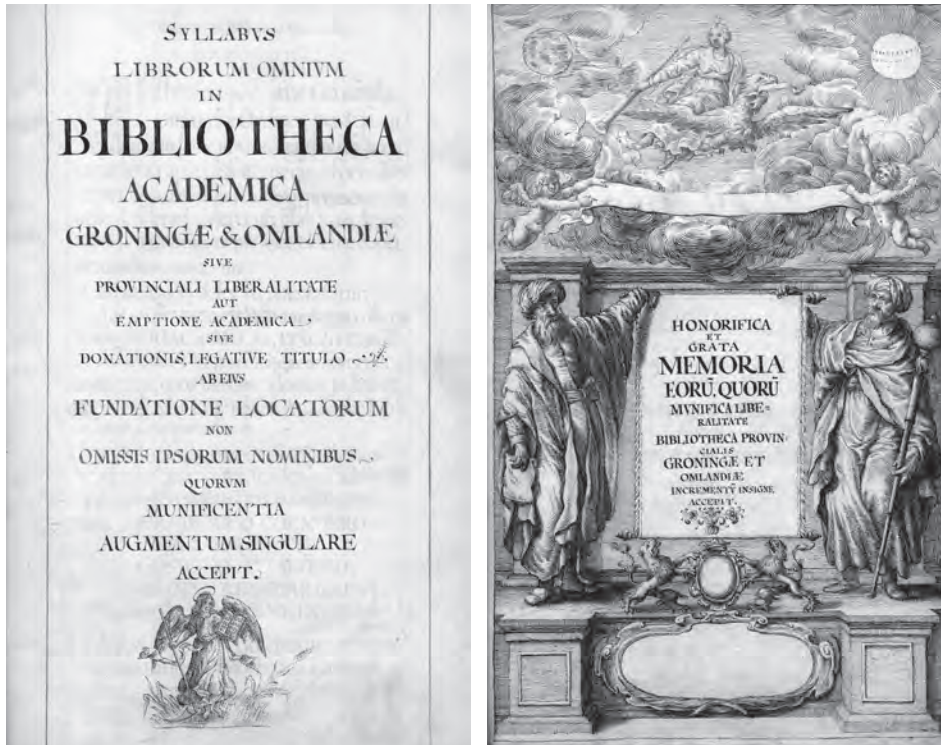
¹⁷ Roos, *Geschiedenis* (als in n. 3), 8.



Afb. 2. Het werkexemplaar van de bibliothecaris (links) en het kalligrafisch afschrift van de *Syllabus* (Groningen, Groninger Archieven Groninger Archieven, Archief van de Bibliotheek der Rijksuniversiteit Groningen, toegang 1777, inv. nrs. 269).

werd hij in juli 1626 officieel in die functie aangesteld, nog steeds naast zijn professoraat in de geneeskunde en wiskunde. Dat zou een geschikte gelegenheid zijn geweest om de lijst van 1619, aangevuld met de sindsdien verworven aankopen en schenkingen in een prestigieus boekwerk te laten vastleggen. De aanvullingen van zijn opvolgers in het werkexemplaar zijn eveneens van tijd tot tijd bijgeschreven in het kalligrafische afschrift, echter in een steeds minder fraai schoonschrift.

De kalligrafische, representatieve versie verschilt op een paar punten van het werkexemplaar van de *Syllabus*. Daarin zijn de boeken geordend in zes groepen: 'Theologici', 'Historici', 'Iuridici', 'Medici', 'Philosophi et Literatores', en 'Mathematici et Geographi'. In het exemplaar in schoonschrift vormen 'Philosophi' en 'Literatores' twee aparte groepen, terwijl 'Geographi' als afzonderlijke sectie is weggelaten en de daaronder vallende titels bij het vakgebied 'Mathematici' zijn ondergebracht. De historische werken staan in het schoonschrift achteraan, bij de overige 'artes'-vakken. Dat het werkexemplaar 219 titels telt en het representatieve 204 is te verklaren uit het feit dat in het eerste een aantal meerdelige werken met afzonderlijke titels is opgenomen terwijl ze in het tweede onder één titel staan. Verder was het nodig door



‘Titelpagina’ van de gekalligrafeerde *Syllabus* en getekende opdracht-pagina met een dankzegging aan de schenkers.

de wijzigingen in de indeling een aantal titels bij een andere groep onder te brengen. Uit een vergelijking van beide lijsten blijkt dat ze wel dezelfde boeken bevatten.¹⁸

Gedrukte catalogi van andere universiteitsbibliotheken

Op zoek naar een antwoord op de vraag of de boekenverzameling die men in februari 1619 in Groningen bijeen had gebracht een gebruikelijke was voor een universiteit, of dat het veeleer om een bijzondere collectie ging, hebben we Mulerius' *Syllabus* gelegd naast de contemporaine gedrukte catalogi van vergelijkbare bibliotheken in de Republiek. In 1619 waren van vier institutionele bibliotheken gedrukte catalogi beschikbaar: twee van de Leidse (1595 en 1612) en een van de Franeker academische bibliotheek (1601), en van de stadsbibliotheken van Utrecht (1608) en Amsterdam (1612).¹⁹ Van deze vier instellingen is de Utrechtse de enige waarvan de basiscollectie

¹⁸ Zie www.syllabus.ub.rug.nl, Academiebibliotheek – Catalogus – Verschillen/overeenkomsten.

¹⁹ Zie hierover: Gerda C. Huisman, “Van ’t maecken eens catalogus librorum”. Zeventiende-eeuwse Noord-Nederlandse gedrukte bibliotheekcatalogi”, in: Jos. M.M. Hermans e.a. (red.), *De Franeker universiteitsbibliotheek in de zeventiende eeuw* (Hilversum 2007), 93-109. De Franeker catalogus van 1601

bestaat uit voormalig kerkelijk en kloosterbezit, dat in 1581 door de stad werd geconfisqueerd. De bedoeling was al die zowel geschreven als gedrukte boeken in een stedelijke bibliotheek in de Janskerk onder te brengen. Dit besluit stuitte echter op veel verzet van de monniken, die dan ook ernstige obstructie pleegden. In 1602 en 1603 ontving de bibliotheek twee omvangrijke legaten: tegen de duizend gedrukte boeken van Mr. Evert van de Pol en zo'n drieduizend van Huybert Edmond van Buchel. De collectie werd daarmee zo omvangrijk dat een groep van plaatselijke predikanten – de maximale leners van die dagen – zich aanmeldden om op vrijwillige basis een catalogus samen te stellen. De universiteit nam de kosten van het papier en van het drukken op zich. De catalogus verscheen in 1608.²⁰

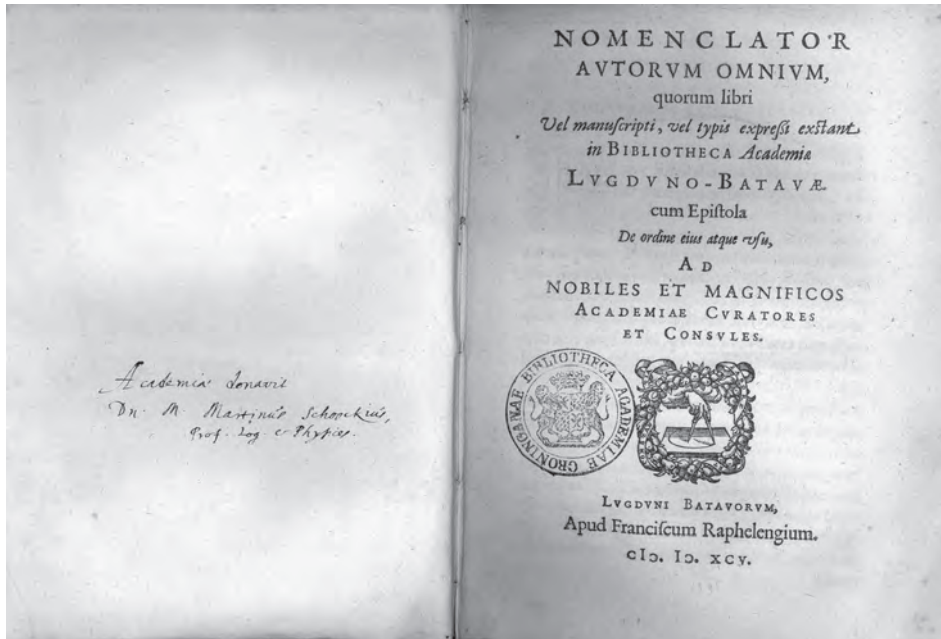
De geweldige verrijking die de beide aanwinsten voor de bibliotheek betekenden wordt duidelijk als we in die catalogus van 1608 alle titels wegstrepen waar een B, voor Van Buchel, of een P, voor Van de Pol, bij staat. Van de Latijnse boeken blijven dan tegen de vierhonderd titels over, en de overmacht van theologische boeken – bijna driekwart – past bij de herkomst uit boekerijen van kapittels en kloosters. Echter, in de secties van boeken in het Frans, Duits of andere moderne talen zijn er nauwelijks titels die niet van Van de Poll of Van Buchel afkomstig zijn. De Utrechtse catalogus geeft zo heel duidelijk het grote verschil weer tussen vroegmoderne institutionele en particuliere bibliotheken. Juist daarom is deze collectie als geheel niet te vergelijken met de andere vier, want hun collecties waren grotendeels nieuw gevormd en bevatten toen nog geen grote legaten en geschenken.

De eerste gedrukte catalogus van de stadsbibliotheek te Amsterdam is vier jaar jonger dan die van Utrecht. De bibliotheek was gesticht in 1578, toen het Amsterdamse stadsbestuur besloot om in een nieuwe bibliotheek in de Nieuwe Kerk de boeken uit de geconfisqueerde kerken en kloosters onder te brengen. In beperkte mate is dat ook gebeurd. De catalogus van 1612, die overigens in Leiden werd gedrukt, is zeer waarschijnlijk samengesteld door Matthaeus Sladus, die in Engeland was geboren als Matthew Slade en rector was van een van de twee Latijnse scholen in de stad en daarnaast ook stadsbibliothecaris. De catalogus beschrijft rond de 765 werken in 1400 delen, in de volgorde van de plaatsing van de boeken in de kasten, ingedeeld naar de vier voornaamste vakgebieden of faculteiten: theologie, geneeskunde, rechtsgeleerdheid en vrije kunsten.

De bibliotheek van de universiteit te Leiden bestond aanvankelijk alleen uit de door de stichter Willem van Oranje geschonken achtdelige *Biblia Regia* van Plantijn. Dat veranderde in 1586, toen de theoloog professor Johannes Holman zijn boeken aan de universiteit naliet. In het volgende jaar kocht de universiteit boeken aan van de hoogleraar Bonaventura Vulcanius en ook daarna bleef men investeren: tot aan 1596 zou er ruim 3800 gulden aan boeken zijn uitgegeven. Spoedig was daar een groter onderkomen voor nodig. Toen dat in 1595 met veel ceremonieel in gebruik

wordt hierin niet besproken, omdat het tot nu toe enig bekende exemplaar pas na publicatie van dit boek werd gelokaliseerd.

²⁰ Voor een digitale reproductie zie: <http://objects.library.uu.nl/reader/index.php?obj=187413827&lan=en#page/35/84/52/35845248939421643812536917446757620043.jpg/mode/1up>.



Titelpagina van de catalogus van de Leidse universiteitsbibliotheek, 1595. Exemplaar geschonken aan de UB Groningen door Martinus Schoock (Groningen, Bibliotheek der Rijksuniversiteit).

werd genomen, verscheen als onderdeel van de feestelijkheden en als reclame voor de universiteit een gedrukte catalogus. Deze *Nomenclator* is de oudst bekende gedrukte catalogus van het gehele bezit van een institutionele bibliotheek. Hij beschrijft 442 titels, waarvan een kwart bestaat uit boeken in formaten kleiner dan folio. De indeling naar vakgebieden wordt ook hier gevolgd, evenals in Leidens tweede catalogus, verschenen in 1612 naar aanleiding van de ontvangst van het belangrijke legaat van de hoogleraar Josephus Justus Scaliger (1540-1609), waarvan ook veel handschriften in oosterse talen deel uitmaakten.

Tien jaren na Leiden, in 1585, kreeg Franeker haar universiteit, die werd ondergebracht in het voormalige Kruisherenklooster. Daar kon vrij snel een bibliotheek worden ingericht met door de overheid beschikbaar gestelde gelden. Een van de vroegste verwervingen was de bibliotheek van de in 1586 overleden hoogleraar Grieks Pieter Tjeerds (Petrus Tiara), de eerste rector van zowel de Leidse als de Franeker universiteit.²¹ De eerste gedrukte catalogus van de Franeker bibliotheek, uit 1601, was in de literatuur wel bekend, maar pas een paar jaar geleden is een exemplaar getraceerd, dat zich in de Bibliothèque de l'Arsenal te Parijs bevindt.²²

21 M.H.H. Engels stelde een lijst samen van boeken uit deze collectie waarin Tiara aantekeningen heeft gemaakt: <http://mpaginae.atSPACE.com/lijstTiara.htm>.

22 Een eerste impressie van deze catalogus is te vinden in Gerda C. Huisman, "En dochs bestijt er!" De

De catalogus bevat een standlijst van 306 boeken in folioformaat opgesteld naar vakgebieden, gevolgd door een tweede lijst met zo'n 400 boeken in kleinere formaten. Deze stonden blijkbaar apart, want ze zijn naar onderwerp ingedeeld zonder verwijzing naar kasten, kisten of andere bewaarplaatsen. Aan het eind van beide lijsten is een verklaring afgedrukt van professor Martinus Lydius dat hij op 18 mei 1601, samen met rector Henricus Antonides Nerdenus, de collectie heeft gecontroleerd. Het twee keer voorkomen van deze verklaring doet vermoeden dat het om twee reeds bestaande lijsten gaat die na de inspectie in kleine oplage zijn gedrukt en vooral voor intern gebruik waren bedoeld. Dat zou mede kunnen verklaren waarom er, voor zover we nu weten, maar één exemplaar bewaard is.

In Friesland was men er dus in geslaagd om binnen zestien jaar een bibliotheek van ruim 700 delen aan te leggen. Qua omvang deed deze collectie op dat moment niet onder voor die van Leiden. Gedurende de volgende decennia is de collectie te Leiden aanzienlijk gegroeid – in 1612 had men er ca. 1700 delen – terwijl de Franeker catalogus van 1626 slechts 400 uitgaven in folioformaat beschrijft. De titels uit de lijst van kleinere formaten die in 1601 het tweede deel van de catalogus uitmaakte komen daar niet meer in voor, ze zijn zelfs geheel uit de collectie verdwenen en waarschijnlijk verkocht.²³

Samenstelling van de boekencollectie in Groningen

In Groningen moest men in 1619 nog een halve eeuw wachten totdat een catalogus gedrukt zou worden; die verscheen pas bij het elfde lustrum van de universiteit in 1669. In de vier jaren na de oprichting van de bibliotheek verzamelde men 204 werken. Voor huidige begrippen, en ook voor toenmalige, op zich geen bijzonder groot aantal, maar gelet op de korte tijd waarin het gebeurde was het geen slechte prestatie. Mulerius verdeelde ze in zeven groepen: drie voor de faculteiten theologie, recht en geneeskunde, en vier voor de 'artes'-vakken, filosofie, literatuur, mathematica (incl. geografie) en geschiedenis. Zoals het onderstaande grafiekje laat zien, vormden theologie en recht samen het leeuwendeel van de collectie (69%).

In Mulerius' lijst van februari 1619 staan geen schenkingen vermeld, ook niet de atlas van Mercator die op 18 augustus 1615 aan de universiteit was gepresenteerd door Abel Coenders.²⁴ Aan deze donatie is in de *Syllabus* een aparte pagina gewijd, die direct volgt op Mulerius' lijst.

Vrijwel alle boeken die in 1619 door Mulerius werden gecatalogiseerd zijn nog

Franeker bibliotheekcatalogus van 1601, in: 2701 | 2008 [*huldebundel voor Piet Verkerijse*] (Amsterdam 2008), 347-351 (digitaal raadpleegbaar op <http://issuu.com/bookhistory/docs/piet203>). Een uitvoerige bespreking met editie geeft Jacob van Sluis, *De Academiebibliotheek te Franeker anno 1610. De oudste catalogus ingeleid en opnieuw uitgegeven* (Franeker 2011).

²³ Van Sluis, *De Academiebibliotheek* (als in n. 22), 26-30.

²⁴ *Atlas sive cosmographicae meditationes de fabrica mundi et fabrica figura* (Amsterdam: excusum in aedibus Judoci Hondii, 1606). Groningen, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, uklu Rg---- 4

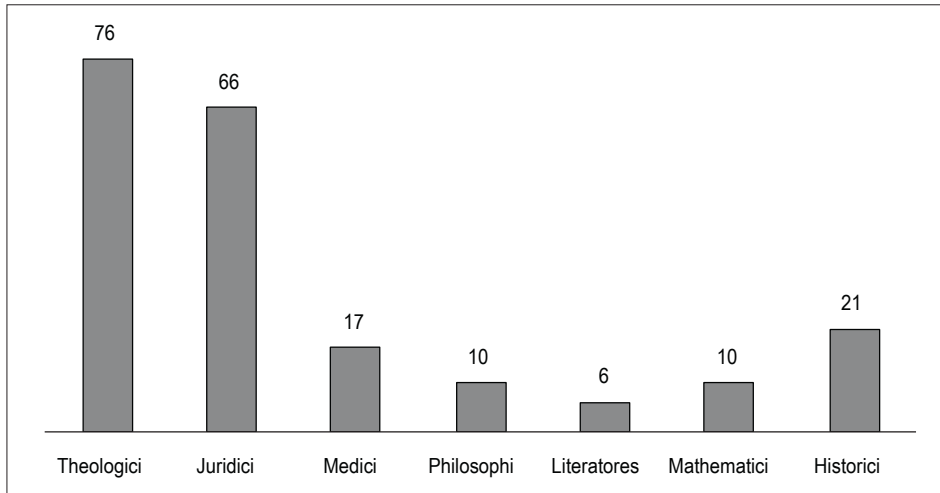


Fig. 1 Aantallen titels in Mulerius' *Syllabus* per onderwerpsgroep.

steeds in de bibliotheek aanwezig. Kijken we naar de staat van deze boeken, dan valt op dat het vooral om 'schone' exemplaren gaat, dat wil zeggen: in verreweg de meeste staan geen aantekeningen van lezers, geen notities van aankoop of schenking door vroegere eigenaars. Dat doet vermoeden dat het om nieuw aangeschafte boeken gaat, en niet om tweedehands, ook al lag het jaar van publicatie soms ver voor 1615. Omdat boeken in de tijd heel lang op voorraad werden gehouden, konden ze vele jaren na verschijning nog als nieuw, in losse vellen, worden gekocht.

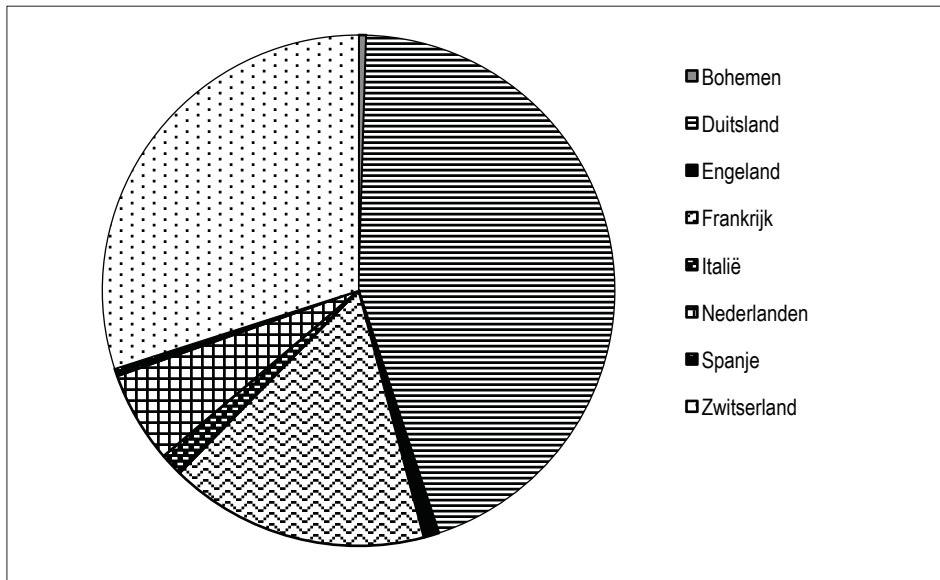


Fig. 2. Landen waar de boeken gedrukt zijn.

Bijna de helft van de in 1619 genoteerde titels²⁵ – 94 van 204, 46% – is in Duitsland gedrukt, waarvan 55 in Frankfurt, een derde (62, 31%) in Zwitserland (waarvan 28 in Bazel en 21 in Genève), 31 titels (15%) in Frankrijk (waarvan 12 in Parijs en 15 in Lyon), 12 (6%) in de Nederlanden (9 in Antwerpen), 3 uitgaven (1,5%) in Italië (2 in Venetië en 1 in Bologna), 2 (1%) in Engeland (Londen en Eton). Uit Bohemen (Praag), en Spanje (Madrid) komen elk één boek, een half procent.

Verreweg de meeste boeken zijn in folioformaat, er zijn maar enkele kwarto's bij, en geen kleinere formaten. Dit is een belangrijk verschil met de andere vier collecties.

Het staatje hiernaast (fig. 3) geeft de jaren van publicatie weer: meer dan de helft dateert van na 1600, en er zijn een paar uitschieters naar beneden, van boeken die meer dan een halve eeuw oud waren bij verwerving.

Per vakgebied zijn er variaties: zo dateert de juridische collectie als geheel van na 1580 (fig. 4).

Vrijwel alle boeken zijn in het Latijn, Grieks en/of Hebreeuws geschreven; kleine aantallen zijn in het Duits en er is één in het Spaans en één in het Frans.

Als boeken nieuw gekocht werden, waren ze in de regel nog niet van een band voorzien. Een aantal boeken was bij binnenkomst in Groningen al wel gebonden. Zo zijn er een paar met stempels die dateren uit 1557. Van andere is de oorspronkelijke band in de 17de eeuw of later vervangen. Iets meer dan de helft van de in door Mullerius opgesomde boeken is gestoken in eenzelfde type stempelband waarvoor leer van middelmatige tot zeer slechte kwaliteit is gebruikt. Vooral de toplaag slijt hard en is voor een deel zelfs verdwenen. Een van de toegepaste stempels is een palmettenmotief: 'een rolstempel met een guirlande bestaande uit steeds twee halve ovalen banen tegenover elkaar, met op de plaats van samenkomst een kroon van bladeren en vaak een centrale vrucht'.²⁶ Omdat dergelijke palmettenmotieven veel voorkomen – niet alleen in Franeker, maar ook buiten de Nederlanden – helpen ze vooreerst niet om banden te lokaliseren. Wel valt op dat ook talrijke boeken die na 1618 in de Groningse bibliotheek zijn gekomen in dergelijke palmettenbanden zijn gestoken. De zelfde binder zou dus een aantal jaren voor de Academie gewerkt kunnen hebben.

Over de prijzen die voor de boeken zijn betaald, valt weinig met zekerheid te zeggen. We zagen al dat de bedragen die in periode 1615-1619 zijn uitgekeerd voor de aankoop van boeken, inclusief het 'peculium', bij elkaar ruim 5300 gulden bedroegen. (Ter vergelijking: het jaarsalaris van een hoogleraar te Groningen in deze periode bedroeg 800 tot 1000 gulden.) Maken we geen onderscheid tussen prijzen van nieuwe en tweedehands, op veilingen gekochte boeken, dan komt de gemiddelde prijs van de werken vermeld in de *Syllabus* van 1619 – 204 titels in 403 delen – uit op 13 gulden per deel. De grootste kostenpost voor de drukker, en de bepalende factor van de boekenprijs, was het papier. In het eerste kwart van de zeventiende eeuw bedroeg die, voor een boek zonder illustraties en op goed papier, rond een halve stuiver

²⁵ De berekeningen zijn gebaseerd op het kalligrafische afschrift, omdat daarin meerdelige publicaties als één titel zijn opgenomen.

²⁶ Beschrijving van Jacob van Sluis in *De Academiebibliotheek* (als in n. 21), 38.

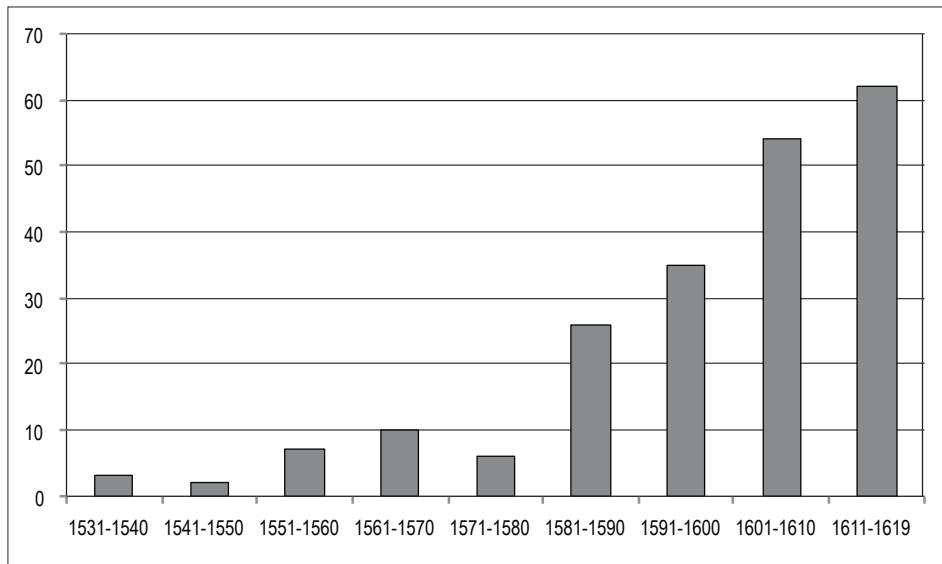


Fig. 3 Publicatiejaren van de gehele collectie.

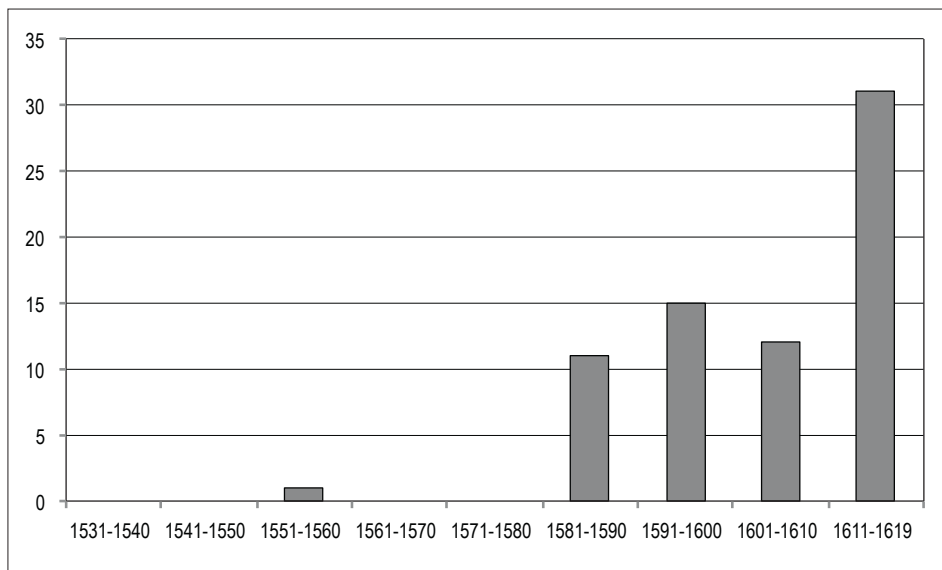


Fig. 4 Publicatiejaren van de juridische titels.

per vel. In 1628 was het nog steeds minder dan een stuiver.²⁷

Nieuwe boeken werden in de regel verkocht als verzamelingen losse katernen,

²⁷ Volgens berekeningen van Bert van Selm bedroeg de prijs van papier in 1628 minder dan een stuiver per vel: Bert van Selm, "... te becomen voor een civielen prijs". De Nederlandse boekprijs in de zeventiende eeuw als onbekende grootheid', in: *De zeventiende eeuw* 6 (1990), 98-116.

zodat de koper zelf kon bepalen hoeveel hij aan een band wilde besteden. Dat de kosten van binden dicht in de buurt lagen van die van het boek zelf, blijkt uit een aantekening in een van de incunabelen in de Groningse UB. Daarin noteerde Hildebrand Wissinck, priester van de Martinikerk, dat hij voor deze *Summa Angelica* in 1491, hetzelfde jaar waarin het werk was gedrukt, veertien stuivers had betaald, en voor een ander werk, een *Modus legendi*, nog eens twee stuivers. Zes jaar later liet hij beide boeken bijwerken en inbinden, wat samen 13 en een halve stuiver had gekost.²⁸

Dezelfde verhouding tussen de prijzen van boekblok en band blijkt uit aantekeningen van Ubbo Emmius. De rector van de Latijnse School ontving in 1605 van drukker Gerard Ketel een aantal exemplaren van zijn pas verschenen *De agro Frisiae inter Amasum et Lavicam flumina*, een klein boekje in octavoformaat. Uit berekeningen die Emmius maakte op de achterkant van opstellen van zijn leerlingen blijkt dat hij aan Ketel per exemplaar 8 stuivers betaalde, terwijl Marten Bokebinder 6 stuivers per boek kreeg. Voor het binden van een exemplaar in een luxe zijden band betaalde Emmius 10 stuivers.²⁹

Een gemiddelde prijs van ruim twaalf gulden per boekdeel gold voor een achtdeelige uitgave van de werken van Johannes Chrysostomos in het Grieks, verschenen te Eton in 1610-1612. Deze boeken waren gedrukt op kosten van Sir Henry Savile (1549-1622), die de editie ook had verzorgd. Hij deed zijn uiterste best om de oplage verkocht te krijgen en zette daartoe onder meer zijn schoonzoon Dudley Carleton in, die van 1616-1625 als Engels gezant in de Republiek was gestationeerd. Nieuw kostte een set 100 gulden; in 1617 bracht het ongebonden exemplaar van Dirk Canter 77 gulden en 10 stuivers op.³⁰ Voor de Groningse bibliotheek was het werk al vóór 1619 aangeschaft,³¹ maar de set die Mulerius in de *Syllabus* vermeldde is blijkbaar vijf jaar later vervangen nadat Carleton – na het overlijden van Savile – de Academie had ‘vereret’ met het ‘opus Joh. Chrysostomi Graeco in 8 voluminibus’. Besloten werd die set te laten binden terwijl de reeds aanwezige ‘moghen verkofft, offt vor andere materien verbeitert werden.’³²

In vergelijking met de Chrysostomos-uitgave lijkt een gemiddelde prijs van 13 gulden per boekdeel voor de titels in Mulerius’ inventaris wat aan de hoge kant, ook als de kosten van binden daarbij inbegrepen zijn. Mogelijk zijn de kosten voor het transport van Holland naar Groningen meegerekend, evenals die voor de inrichting

28 Het betreft inc. 70: Angelo de Clavasio, *Summa angelica de casibus conscientiae*, Straatsburg: Martinus Flach, 1491, en inc. 138: *Modus legendi abbreviaturas in utroque jure*, [Keulen], Joannes Koelhoff, 1493. Zie hierover Jos. M.M. Hermans, *Het middeleeuwse boek in Groningen* (Groningen 1981), 113, nr. 26. Een reproductie is te vinden in de beeldbank van de UB: <http://facsimile.ub.rug.nl/cdm/ref/collection/membradisje/id/62>.

29 E.H. Waterbolk, ‘Twee kladjes van Ubbo Emmius over drukken en binden’, in: *idem*, *Verspreide opstellen* (Amsterdam 1981), 245-256. Deze stukjes maken deel uit van een verzameling losse blaadjes waarnaar Waterbolk verwijst als ‘HS 207’. Tegenwoordig zijn ze gecatalogiseerd als ‘uklu Emmius’. De beide kladjes hebben daarin nog steeds de nummers 78 en 89.

30 *Catalogus librorum illustris bibliothecae* (1617) (als in noot 10), 4.

31 *Syllabus*, www.syllabus.ub.rug.nl, het achtste lemma op de tweede pagina van de sectie theologie.

32 Senaatsbesluit van 22 mei 1624, geciteerd in Jonckbloet, *Gedenkboek der Hoogeschool te Groningen* (Groningen 1864), 393 n. 6.

van de bibliotheek, zoals de aanschaf van kettingen en ringen om de boeken aan de kasten te bevestigen.

Vergelijking met andere collecties

Om te achterhalen of er in 1619 in Groningen een collectie bijeen was gebracht die voldeed aan eisen die aan een wetenschappelijke bibliotheek werden gesteld, zijn uit de inventaris van 1619 en de meest recente gedrukte catalogi van bibliotheken in de Republiek – Amsterdam 1612, Franeker 1601, Leiden 1612 en Utrecht 1608 – de boeken in folio geselecteerd en daarvan de auteursnamen verzameld. Het totaal aantal namen bedraagt zo’n 900, waarbij de overal aanwezige, niet aan auteurs gebonden standaardwerken als bijbels, concordanties, Corpus Juris en dergelijke niet zijn meegeteld.

Slechts elf auteurs, iets meer dan één procent, komen in alle vijf catalogi voor. Het zijn vijf kerkvaders – Ambrosius, Augustinus, Gregorius Magnus, Hieronymus en Johannes Chrysostomos –, vier Griekse en Romeinse filosofen – Aristoteles, Boetius, Plato en Seneca –, de Romeinse historicus Flavius Josephus en twee zestiende-eeuwse auteurs, namelijk de cartograaf Gerard Mercator en de theoloog Petrus Martyr Vermigli.

Er zijn 29 auteurs, vooral uit de oudheid en de middeleeuwen, die in vier van de vijf catalogi worden genoemd (fig. 5). Leiden heeft ze allemaal; Amsterdam mist er twee, Groningen drie en Franeker zeven. Opvallend is dat in Utrecht in 1608 zestien van deze 29 auteurs niet voorkomen. Tenslotte, zo’n zestig auteurs worden in drie catalogi genoemd, twintig daarvan in de *Syllabus*.

Omdat er alleen naar auteursnamen is gekeken en niet naar afzonderlijke titels, en vanwege de tijdspanne van 18 jaar tussen de catalogus van Franeker en die van Groningen, is het niet mogelijk deze vijf collecties adequaat met elkaar te vergelijken. We kunnen slechts vaststellen dat werken van een grote variëteit aan met name vroegmoderne auteurs in deze verzamelingen voorhanden waren.

Doel en gebruik van de bibliotheek

De vraag die zich vervolgens voordoet is die naar het gebruik van deze geleerde boekencollecties. Ze bestonden in de regel vooral uit het duurdere segment van boeken in grote formaten, zoals handboeken, verzamelde werken, tekstuitgaven, bibliografieën en encyclopedische werken. In de praktijk was het actieve gebruik van dergelijke verzamelingen gering: officiële openingsuren beperkten zich vaak tot vier uur per week, de ruimtes waren onverwarmd en alleen de zon zorgde voor verlichting. Boeken moest men ter plekke raadplegen, meestal staande, na de grote en zware delen vanuit de kasten op lessenaars te hebben gelegd. Kortom, studeren in een institutionele bibliotheek was geen onverdeeld genoegen.

Agricola Georgius	F		A	L	G
Baronius Caesar		U	A	L	G
Bartolus a Saxo Ferrata		U	A	L	G
Basilus Magnus	F		A	L	G
Beda		U	A	L	G
Bellarminus		U	A	L	G
Bucer		U	A	L	G
Calvinus	F		A	L	G
Cassiodorus	F	U	A	L	
Cicero M. Tullius	F		A	L	G
Demosthenes	F		A	L	G
Diodorus Siculus	F		A	L	G
Erasmus	F	U	A	L	
Eusebius		U	A	L	G
Galenus	F		A	L	G
Gregorius Nazianzene	F		A	L	G
Herodotus	F		A	L	G
Hippocrates	F		A	L	G
Luther		U	A	L	G
Origenes	F	U	A	L	
Philo Judaeus	F		A	L	G
Plotinus	F	U		L	G
Plutarchus	F		A	L	G
Scaliger Julius Caesar	F		A	L	G
Strabo	F	U		L	G
Tacitus	F		A	L	G
Tertullianus	F		A	L	G
Thomas Aquinas		U	A	L	G
Thucydides	F		A	L	G

Fig. 5 F: Franeker 1601, U: Utrecht 1608, A: Amsterdam 1612, L: Leiden 1612, G: Groningen 1619.

De bibliotheekcollectie was bedoeld als aanvulling op het particuliere bezit van de professoren. Elke hoogleraar, elke geleerde, had zijn eigen bibliotheekje, net als studenten, want hun werd de toegang tot de Academiebibliotheek onthouden, tenzij onder professorale begeleiding. Een voorbeeld van een particuliere bibliotheek van een Groninger hoogleraar is die van bibliothecaris Nicolaus Mulerius, die op 3 december 1646, zestien jaar na zijn overlijden en kort na dat van zijn weduwe, te Groningen geveild is. De bij die gelegenheid gedrukte catalogus is een klein dun boekje, net als de Franeker catalogus van 1601 een zeldzaam werkje waarvan voor zover nu bekend maar één exemplaar bewaard gebleven is. Dat bevindt zich in de Biblioteca Angelica te Rome,³³ waar het terecht kwam als onderdeel van de bibliotheek van Do-

33 De collectie wordt besproken in G.C. Huisman, 'Boeken en brieven van Nicolaus Mulerius', in: L.J.

Titelpagina van de Mulerius-veilingcatalogus, 1646 (Rome, Biblioteca Angelica).



menico Silvio kardinaal Passionei, een groot boekverzamelaar die rond 1710 de functie van pauselijk gezant in de Republiek bekleedde. De catalogus telt 690 titels, de meeste in het Latijn of Grieks, aangevuld met 49 Franse titels, 42 Nederlandse, vier Duitse en twee Italiaanse. 135 van die 690 items zijn medische boeken, een collectie groter dan enige Nederlandse universiteitsbibliotheek tijdens Mulerius' leven bezat. Hij had ongeveer evenveel boeken over wiskunde, zijn tweede vak. De grootste rubriek, met 263 nummers, is die van filosofie, geschiedenis en literatuur. Op het gebied van theologie en rechten had hij, in vergelijking met institutionele bibliotheken, weer erg weinig, niet meer dan enige tientallen titels. Dat Mulerius zijn bibliotheek intensief gebruikte, blijkt uit de opmerking in de titel van de catalogus dat vele boeken, vooral die over wiskunde, voorzien zijn van handschriftelijke aantekeningen. Opvallend is dat Mulerius in 1630 niet alleen meer dan anderhalf keer zo veel boeken bezat als de universiteit in 1619, maar ook dat er nauwelijks overlap is tussen beide

Engels, G.C. Huisman en J. Kingma (red.), *Bibliotheek, wetenschap en cultuur. Opstellen aangeboden aan mr. W.R.H. Koops bij zijn afscheid als bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Groningen* (Groningen 1990), 263-296. Een digitale reproductie van de catalogus is beschikbaar op: <http://picus.sns.it/index.php?page=sfoglia.Documento&id=222&lang=it>.

collecties.³⁴ Het is dan ook verwonderlijk dat er bij de veiling van 1646 voor de Academiebibliotheek blijkbaar niets uit deze verzameling is overgenomen.

Institutionele bibliotheken hadden – en hebben nog steeds – ook een belangrijke representatieve functie: in hun zalen werd geleerdheid gevisualiseerd met kasten vol indrukwekkende folianten geflankeerd door portretten en skeletten, opgezette dieren en raria. De bibliothecaris en de hoogleraren begeleidden belangrijke bezoekers daarheen om hun de fraaiste en indrukwekkendste delen uit de verzameling te tonen, en natuurlijk ook het boek waarin de namen van gulle gevers waren vermeld.

Slotopmerkingen

Tussen 1615 en 1619 is er voor de Groningse Academiebibliotheek een collectie van grotendeels nieuwe boeken aangeschaft. Er kon in 1615 niet worden voortgebouwd op het voormalig kloosterlijk boekenbezit, er kwamen in latere jaren geen aanzienlijke legaten binnen en evenmin zijn er bibliotheken van hoogleraren aangekocht. Een aanzienlijk deel van de in de eerste jaren aangeschafte boeken arriveerde in nieuwe, ongebonden staat en is hoogstwaarschijnlijk in Groningen van banden voorzien. Daarbij streefde men blijkbaar naar eenvormigheid, om bij te dragen aan een fraai totaalbeeld van de bibliotheek. Dit alles lijkt te wijzen op enige ambitie bij de curatoren om de bibliotheek als representatiemiddel te laten fungeren, maar de ontwikkelingen van de bibliotheek na 1619 laten zien dat die in elk geval in de zeventiende eeuw niet gerealiseerd kon worden.

³⁴ Hierbij moet echter een voorbehoud gemaakt worden: het is niet bekend hoeveel en welke werken er na Mulerius' dood en bij de veiling aan de bibliotheek zijn toegevoegd of onttrokken.